

Reportatge Text: Ignasi Aragay

Noucentisme: DESCANSI EN PAU

El moviment que sense proposar-s'ho ha acabat marcant el segle XX català definitivament s'ha fet vell. El Noucentisme, que en molts aspectes ha seguit present en la societat i la cultura del país, ja no serveix per encarar el futur. Aquell meritori projecte d'ordre que va unir –no sense tensions– polítics i intel·lectuals amb l'afany de fer una síntesi entre totes les contradiccions amb què s'inaugurava la centúria (alta cultura-societat de masses, camp-ciutat, arrels locals-civilització, mediterranisme-europeisme, avantguarda-classicisme) ha quedat superat. No tots els plantejaments s'han assolit ni tots són descartables, però el món d'avui demana noves receptes. Ara, com proposa Ferran Mascarell, és l'hora de definir un Deucentisme.

En vida, és a dir, durant el primer terç de segle, el Noucentisme va demostrar una fortalesa a prova de bomba, superant la Setmana Tràgica (1909), la mort d'Enric Prat de la Riba (1917) –el seu mentor polític–, la defenestració (1920) d'Eugeni d'Ors –l'ideòleg–, la dictadura de Primo de Rivera (1923-1930) i la convulsa república, quan es converteix en el que l'historiador Enric Ucelay Da Cal ha batejat com el "Noucentisme de masses". Un cop mort, el moviment es va mantenir com un punt de refe-

rència, com un ancoratge idealitzat, segurament a causa de la llarga dictadura franquista. Trenta anys de democràcia i autogovern amb unes pràctiques polítiques allunyades de l'esperit noucentista, la irrupció de la globalització i el canvi de segle han deixat finalment que el mort descansi en pau.

Alliberat del last del presentisme, de les invocacions instrumentals, sovint més retòriques que reals –completar les grans infraestructures ha estat un lloc comú recurrent–, per fi arriba l'hora d'una anàlisi crítica. Naturalment ja hi ha hagut intents, com l'exposició del 1995 al CCCB. Però, ben entrats al segle XXI, l'abordatge segurament resulta més desacomplexat. Això és el que es va fer en el simposi *La imaginació noucentista*, celebrat el 2008 per la Universitat Pompeu Fabra sota la coordinació d'Antoni Marí. Les ponències han donat lloc al llibre de títol homònim publicat per Angle. Arran de l'aparició del volum, hem reunit quatre dels conferenciant: el mateix Marí, l'esmentat Ucelay Da Cal, Oriol Bohigas i Josep M. Montaner.

Reproduïm aquí no tot el diàleg a quatre veus, perquè resultaria materialment impossible, sinó les reflexions més rellevants i originals de cadascun dels intervinents sobre els pilars del moviment, les idees-força que encara poden servir, les contradiccions, el context que el va fer possible i la seva superació.*

Josep Maria Montaner

La imaginació noucentista

Diversos Autors
Edició a cura d'Antoni Marí
Angle Editorial
Barcelona, 2009
Preu: 19,50 euros
Pàgines: 317

Josep Maria Montaner

“La influència germànica és forta, però no és única. Ja existeix en el Modernisme. I alhora no és menyspreable la de París o els francesos: Forestier, per exemple. Precisament la qualitat i la identitat del Noucentisme està en la hibridació, en la mediació entre influències”.

“El Modernisme és més local, més individual, de mecenes. El Noucentisme és més col·lectiu, més cívic, més de fer país. Té, per tant, aquest progressisme és més cívic, però els llenguatges són més eclèctics, fins a arribar a un cert regionalisme, cas del Poble Espanyol. I tot això també té a veure amb aquesta dualitat entre cultura i civilització”.

“El mediterranisme és un terme ambigu, sí. Però hi ha Josep Lluís Sert, en l'obra del qual es resol bé la unió entre cultura i civilització, i que acostava el mediterranisme a una dimensió més progressista i moderna”.*

Enric Ucelay Da Cal

“El Noucentisme es produeix quan Barcelona, que és el port més important de tota la Mediterrània sencera, està sent electrificada per una empresa nord-americana. És una ciutat oberta a totes les influències. Això és nota en el moviment. Comença la urbanització a gran escala, es resol almenys momentàniament el conflicte costamuntanya. I tot això combinat amb la sensació d'estrenar la llengua, l'idioma fabrià. Hi ha una nova eina d'expressió, una gran ciutat per bastir, una xarxa per construir. Això és el pla del Noucentisme”.

“Mascarell parla del Deucentisme. No es estrany que el Noucentisme s'estronqui. Però quin? N'hi ha tants com es vulgui, de Noucentismes, i alguns s'acaben i altres no. En molts casos el Noucentisme esdevé un hàbit, com diu Antoni Marí. Però és un projecte de segle que acaba durant un segle. Naturalment quan s'ho inventa Xènius no pensava que durés tot el segle. Però, en efecte, és una promesa per al segle català”.

“La reforma fabriana és una de les pedres angulars, un dels fonaments del Noucentisme. Hi ha una convicció que això funciona, que el camí cultura-civilització és el futur. Avui això... Bé, el pujolisme va creure que això podia recuperar-se tal qual i l'experiència ha estat que no”.*

“El civisme és un concepte central del Noucentisme. Ha estat un tema central del debat polític català aquest any, però en termes abstractes”.

“Els noucentistes són l'expressió volguda, sense complexos, de l'elitisme, paraula que avui literalment espanta els estudiants si es pronuncia. Ara: el noucentista és un elitisme que es projecta cap a l'accés lliure dels més valuosos de la comunitat”.

“El Noucentisme va fer-se en un món molt més petit que el nostre. La població mundial era unes cinc o sis vegades menor que ara. I en canvi, el món físicament era molt més gran: moure's costava molt més esforç i temps. Això s'ha evaporat sobretot en els últims 30 anys, i és el que fa que moltes de les coses que tenien sentit aleshores avui no encaixin. La política que es fa intentant recuperar el Noucentisme a partir de la sortida del franquisme compta amb uns increments tecnològics mínims (tele), però queda materialment desmuntada per la transformació social i tecnològica accelerada”.

“El Noucentisme tenia un fort component universalista, però va importar més que va exportar. I el resultat és una enorme paradoxa: els grans catalans universals d'entreguerres (Sert –l'oncle i el nebot–, Miró, Dalí, Gaudí), tots s'expressen sense paraules”.*

Quatre dels participants al seminari 'La imaginació noucentista', ara publicat per Angle Editorial. L'AVUI els ha reunit per debatre sobre el llegat del moviment

Enric Ucelay Da Cal

Antoni Marí

Oriol Bohigas

JOSEP LOSADA

Antoni Marí

“Les cultures distingeixen i diferencien, la civilització uneix. La voluntat de no renunciar a la cultura catalana i accedir alhora a la civilització contemporània és pròpia del Noucentisme, i el que guanya és un híbrid. Aquest és un conflicte que segueix viu: no deixar de ser pagesos però ser moderns. Per això la gent va a la Cerdanya i s’hi posa ascensors”.

“Una de les gràcies que té el Noucentisme és que alhora és dogmàtic i flexible. Juga amb les oposicions”.

“El pujolisme mai ha defensat la civilització ni la llengua escrita. La civilització es fa a les ciutats, i a les ciutats hi ha biblioteques. El folklore es fa al camp. Els governants que hem tingut han estat contraris a la civilització. És a dir, contraris a la paraula escrita i a l’alta cultura. El pujolisme fins i tot ha menyspreat la cultura de masses”.

“Conservar? Les coses que no es conserven per elles mateixes, oblidem-les. Ara bé, del Noucentisme hi ha coses que sí que es conserven: institucions com la Biblioteca de Catalunya. O la llengua. Però jo no seria conservador de res”.

“El Noucentisme va fer molt bé la normativització, però els lingüistes han esclerotitzat la llengua. A l’hora de fer escriptura creativa, no et deixen equivocar. No pots jugar amb les possibilitats de la llengua”.

“La idea força del Noucentisme és la pedagogia, és un dels seus pilars”.*

Oriol Bohigas

“Tots els moviments comencen amb una idea progressista que, en anar-se allargant, va perdent la seva funció essencial, i adopta una actitud més acadèmica i conservadora. A l’inici, el Noucentisme va ser un intent progressiu, d’adhesió als moviments europeus més avançats del moment. Al final, alguns personatges acaben derivant cap al que odiava més el Noucentisme, que no era el Modernisme, sinó l’academicisme reaccionari”.

“Però què és això del mediterranisme? És un eufemisme. No és res. Què tenen a veure les casbes del nord d’Àfrica amb les ciutats renaixentistes italianes? En la majoria de textos, cada cop que hi surt *mediterranisme* és per oposar-se a la cultura contemporània, que als segles XIX i XX ve del nord i el centre d’Europa, de la Gran Bretanya, de França”.

“Què posa fi al Noucentisme? Hi ha dues clatellades molt importants. Una és la conflictivitat social, que ja arrenca amb la Setmana Tràgica i va seguint. I després les dictadures i la Guerra Civil. Després de la guerra ja no hi ha Noucentisme. No m’agrada anomenar *noucentista* l’arquitectura franquista. Durant la República hi havia tres menes d’arquitectura: els avantguardistes, que eren els importants, els

noucentistes que eren pocs i eren el nucli culte i sofisticat de la cultura, i després els adoztenats que feien arquitectura acadèmica sense cap intenció ni acadèmica ni antiacadèmica i que provenien del món de la dictadura de Primo de Rivera, com es va veure a l’Exposició Internacional del 29, quan van desvirtuar el projecte de Puig i Cadafalch: el Palau Nacional és antinoucentista. Els noucentistes estaven més a prop dels avantguardistes que dels primoriveristes”.

“Més que conservar coses, caldria pensar en termes de models d’actuació. I el model noucentista és la capacitat d’entendre el progrés de la vida dels ciutadans amb una visió intel·lectual, cultural, política, civilitzadora. Això és el millor del Noucentisme: Pompeu Fabra i Josep Carner anant a fer conferències pels pobles perquè possessin un telèfon. Això és l’essència del Noucentisme. Els intel·lectuals del país tenien clar què era l’important, cosa que en la nova democràcia no s’ha produït”.

“Avui el nivell de l’educació és baix. I hi ha una negació de civilització en el progrés educatiu. Les escoles aleshores eren una forma de fer pujar el nivell cultural no només dels nens, sinó també dels pares. Això va passar, per exemple, amb l’Escola del Mar al barri de la Barceloneta”.*